

govim besedam in utripom njegovega srca. To je treba razumeti doslovno in ne poetično! Puškin se mu ni samo približal, kakor so se mu približevali njegovi prijatelji dekabristi, on se je po svojem delu združil z njim v eno, čeprav se je po pregnanstvu kretal po carskih parketih, ki so mu prinesli tudi njegovo tragično smrt. In naravnost simboličen, več, vizionaren je prevoz njegovega trupla iz carskega Peterburga v domačo vas. Na navadnem kmečkem vozu, med slamo, katera je kot klasje zrastle na ruski zemlji, ki jo je obdelalo rusko ljudstvo, so peljali njegovo truplo dolgo pot od Peterburga do vasi Mihajlovskoje. Samo po sebi se razume, da mu carski Peterburg ni znal dati drugega spremstva kakor Benkendorfove žandarje, katerih bajoneti so mu svetili namesto mrtvaških sveč. Nj. Vel. car se je zgražal, ko so ga prosili za pokojnino Puškinovi vdovi, češ, saj to ni bil Karamzin. Knez Dundukov - Korsakov, predsednik cenzurnega komiteja, je oštel A. Krajevskega, ker je v literarni prilogi »Ruskega invalida« najavil Puškinovo smrt z besedami: »Solnce naše poezije je zašlo...« Toda nič zato. Poznejši rodovi so spoznali, kako je Puškin kljub svojemu vsakdanjemu, zunanjemu življenju dokazal v svojih delih, da je pogumno stopil v vrste ruskega ljudstva. V njem je pokazal hrbet salonski, popudrani in našminkani literaturi, ki se je razvijala pod vplivom in okriljem carskega dvora od Petra Velikega do Nikolaja I.

V zapadno-evropski salonski obleki ruskega plemiča Puškina je bilo rusko srce. S svojim delom ni samo kot prvi manifestiral prebujajoče se ruske narodne zavesti, on jo je umetniško literarno ustvaril in upodobil, in po njem je prišla v narodno samozavest, ki ni samo umetniške in kulturne važnosti, temveč v še večji meri — politično-zgodovinskega pomena. V »Borisu Godunovu« je sicer rusko ljudstvo prikazano bolj kot pasiven element, toda samo na videz in samo v prvih prizorih. Ob koncu tragedije je prebujajočo se zavest ruskega ljudstva dramatično napel v grozeči molk in s tem molkom izgovoril tisto, kar je mogoče hotel, a po sili razmer ni mogel.

MLEKARICA JOHANA

JONTES GELČ

GOSPA Johana se je oblekla v črno svilo, zadaj na močno vzbočenem predpasniku se je šopirila ogromna pentlja. Ni ji hotelo v glavo, da je sedaj posestnica velikega posestva in še bajte na koncu gozda, kjer je živela krofasta kajžarica Bobnarica.

Večerilo se je, ko je Bobnarica preoblekla teto Mico. V krsti je ležala črno oblečena, majhna ženica z drobčkanim in dobrodušnim obrazom, ki je imel sedaj v smrti smehljajoč izraz. V hiši, kjer je vladalo mrtvaško razpoloženje, je dišalo po svečah. Slišalo se je težko drsanje Bobnarice, ki je šarila po izbi in oprezovala ponašanje nove gospodinje. Opazila je že, kako je nova gospodinja pozaklenila že vse omare, kaščo in klet, da nosi ključe s seboj za pasom. Godrnjaje je

stlačila v culo načet hleb in dva dinarja, kar je dobila od gospodinje Johane. Šele potem, ko je nova gospodinja že drugič začudena vprašala, če še ne misli oditi, je Bobnarica, ki se je nalašč obirala, da bi dočakala še večerjo, našobila usta in izginila počasi iz hiše. »Kakšna ošabnica in skopulja je ta baba! Jo bo že še Bog potipal!« je godrnjala. Ko je videla, da je nihče ne vidi, je obstala in zažugala s palico proti hiši. Še dolgo, ko je po grapi lezla v hrib, je godla. Ni mogla pozabiti, da je dobila samo načet hleb kruha in dva dinarja. Rajnka Mica bi ji bila naložila polno culo kaše in slanine. Potegnila je iz krilnega žepa debel rožni venec. Ko je lezla med preperelimi skalami v hrib, kjer je na samoti stala njena bajta z eno samo njivico, je prebirala jagode na molku in jezno zgibovala z debelimi ustnicami. Polglasno je zmerjala in preklinjala stiskavo gospo Johano.

PRED nekaj leti se niso vaščani zmenili, če je mlekarica Johana rinila skozi vas svoj rjavi mlekarski voziček. To jutro po smrti tete Mice pa so škilili za zapravljivčkom, na katerem se je košatila v svilo oblečena gospa Johana.

Uganili so; sedaj se pelje v mesto k notarju. Poslušala je oporoko, v kateri je pokojna Mica Urbič zapisala Johani Zalarjevi posestvo in izgovorila kot rejenki Mici Urbič. Ves čas ni mogla umakniti oči od solicatorja. Ostrmela je nad njegovo lepoto in stokala skoraj na glas: — Jezus, Jezus, kako je lep! Ko je podajala solicatorju roko, se ji je zgodila nesreča. Na nosu je začutila rosno kapljico. Toliko, da se ni od sramote zgrudila; bilo ji je, kakor da se podira svet. Od jeze je skoraj zaihtela in se hitro poslovila. V veliko veselje in tolažbo pa ji je solicator krepko stisnil roko. Že med vrati se je odločila in ga vsa zardela smehljaje povabila: — Gospod, pridite kaj v vas, zvečer, ko bodo fantje bili rihtarje. Slivovko imamo dobro, ne bo vam dolgčas, če se prikažete. S strahom ga je pogledala; ni odklonil. Tiho ga je občudovala, kako ima lep smehljaj, še posebno, ko ima tako bele, dolge zobe. Na vso moč ji je ugajalo, da se je tako, samo napol nasmehnil. Lepa se ji je zdela tudi njegova nekako lena, počasna in razločna govorica; kakor da bi vsako besedo strogo pretehtal.

Gospa Johana je hodila po cestah in je vsa presrečna, da se ji vse tako lepo ubira, sklenila, Martini nekaj kupiti. Ogledovala je izložbe, kakor da so njene vse te ceste in izložbe. Ker je to uro sreča v njej kar kipela, je čutila nujno potrebo, da bi jo delila še s kom drugim. Kupila je Martini rožasto blago za kmečko obleko. Sedaj, ko je nesla s seboj darilo, se ji je od ginjenosti srce krčilo, in morala se je zatajevati, da se ne bi pričela solziti. Občutila je blaženo zavest, da ni samo srečna, ampak da je tudi dobra in bo osrečila svojega bližnjega. Še domislila se ni, da je delež petih tisočev, ki jih je teta Mica nameravala oddeliti Martini, sedaj pripadel njej in to zgolj po njenem prigovarjanju. Zdelo se ji je samo ob sebi umljivo, da je po tetini smrti sama posestnica celega grunta. Saj ga je prejela z zasluženim hrepenenjem in strastnim pričakovanjem.

VSE ure je čakala, kdaj bo prišel povabljeni gost. Venomer je gledala pred seboj njegov mirni, lepi smehljaj. Če je imela le minuto časa, se je že ustavila in prisluškovala v duhu njegovi govorici. Ko je čepela pri skladovnici drv in nabirala drva ali stala ob mrtvaškem odru, ko se je sklanjala v kuhinji nad ognjiščem in z burkljami potiskala smolnato črne prašičje lonce, je bila v mislih pri mladeniču iz mesta. Včasih jo je malo zaskrbelo, če ni že prestara zanj, ko je on še tako mlad, malone še deček. Toda prav to, ker je bil videti tako mlad, nedolžen in nepokvarjen, ji je bilo posebno všeč. Če bi se starejši gospod smehljaj tako zadržano, — no da, bila bi na jasnem, da je to možki, ki je že dosti doživel in se sedaj smehlja kakšnemu posebnemu, morda celo grdemu domisleku. Pri tem fantičku pa je bilo vse tako nedolžno in zato tako posebno lepo.

Gostje so prišli! Hiša je bila polna vaških fantov, ki so prišli kropit mrliča. Ko je vstopil med nje tujec, nekako resen, dasi z rahlim smehljajčkom na ustnah, so nekako utihnil. Tedaj je postalo tudi gospe Johani nekako nerodno pred gostom. Čutila je preočito razliko med njim in vaškimi fanti. Čisto drugače se je prekrizal pri mrliču; prižgal je cigareto in tudi kako je kadil, v vsem se je razlikoval od drugih. Primerjala je vsako malenkostno kretnjo in vedno bolj se ji je zdel gosposki. Kakor se je te razlike veselila, tako se ji je v hipni bojazni skrčilo srce: kaj, če je tudi med njo in gospodičnami, ki jih je vajen, taka kričeča razlika? Kaj če se tudi nji tako pozna, da je doma z dežele in ne iz mesta. Ta očitek, ki se je čisto po sili vtihotapil vanjo, je ni hotel zapustiti. Šele tedaj, ko se je ozrla na svojo svileni obleko in lepe čeveljčke z visoko peto, ji je odleglo.

Fantje so se krohotali tako od srca, da so utripale sveče ob mrtvaškem odru. Vsi so vedeli, da bo sedaj Pečelinov France, Johanin nekdanji ženin, njihova žrtev. Držal bo glavo v klobuku in bíli ga bodo rihtarji, dokler se mu čisto po naključju ne bo posrečilo, da bo na slepo uganil, kdo ga je bil udaril.

Gospa Johana je postajala blažena, njegovi smehljaji in dolgi prikriti pogledi so razodevali, da jo bo... vzljubil.

Nad hišo in vso ravnino je ležala gosta megla, ko so fantje odhajali v vas. Gospa Johana ni vedela, kako bi gosta zadržala, da bi bila vsaj minuto sama z njim. Končno se ji je posrečilo. Uživala je blažene trenutke. Kadarkoli se je pripravljala, da bi se pognal proti mestu, je gospa Johana hlastnila po njem in ga zadržala. Med bahaškim razkazovanjem zemlje, ki je ležala pod njenimi nogami obsežna, temna, tiha, skrivnostna, jo je čim dalje močneje zajemalo hrepenenje, da bi bil tudi ta človek tako čisto njen, kakor je bila že nekaj ur vsa ta zemlja. Zaželela si ga je še posebno, ker je laskalo njenemu častihlepju, da je prebrodil že pol sveta. Pravil je, da je prišel iz Rusije in hodil po trotoarjih Pariza! V zadržanem nasmehljaju so ji drgetale ustnice, ko je pomislila, kaj bi bilo, če bi postal ta gospod nekoč njen mož. Smehljaje ji je obljubil, da pride čim prej, gotovo pa v soboto proti večeru. Že prvo uro, ko jo je spoznal, je prišel do prav treznega

zaključka: razmerje s takšno poročeno ženo, ki je imela starca za moža, mu utegne res koristiti.

Še nekaj dni je ležal v hiši mrtvaški duh. Martini je bilo povsod puščobno in prazno; kamorkoli je stopila, ji je manjkalo dobre tete Mice. Le spomin je hodil z njo okoli hiše. V kašči se je sklanjala nad mernikom pšenice in jo pripravljala za v stope; pri skladovnici drv za hišo je pobirala treske; iz kokošnjaka nad hlevom je smehljaje odnašala v zavihanem krilu polno naročje jajc; v zakajeni kuhinji se je sklanjala nad dimasto pečjo in prekladala z burkljami ogromne smolnato črne lonce za prašiče, do vrha natlačene s krompirjem in rdečim korenjem, belo peso in lapuhom. In že se je zasukala. Z mišjimi očesci in široko starčevsko brado se je nečemu smehljala.

Gospa Johana je odpustila hlapca, čemu naj bi bila pri hiši Martina? »Če se ponujava z delom, opraviva lahko same,« se je zagovarjala. Kakor brezumna je begala po posestvu. Pravkar je ukazala sestrični Martini, naj okoplje krompir. Martina je ubogala. Z motiko na rami je odhitela na krompirjevo njivo in ni še okopala četrt njivice, ko je gospa Johana že prišumela za njo in se čudila, da še ni njiva dokopana. Togotna, da se delo nikamor ne premakne, je potegnila motiko dekletu iz rok, se sama spravila na delo in podila Martino domov ležat. Martina se je tiho, s povešeno glavo umaknila. Ko je parkrat zamahnila, se je toliko umirila, da je vrgla motiko iz rok in odhitela naprej k zeljniku, da bi nabrala lapuha za prašiče. Ni bila še gotova z nabiranjem lapuha, ko je že prišumela k Martini, da se je dekle prestrašeno ozrlo.

»Pusti krompir, pokosi deteljo ob zeljniku!« je ukazovala.

»Ali ne bi rajši krompirja do konca okopala«, je boječje ugovarjala Martina.

»Ne, pokosi, kakor sem rekla, kaj me boš ti učila? Čigav je grunt?«

»No, mislila sem samo...« Martina je vrgla motiko čez ramo in odhitela pod kozolec, da bi vzela koso in koš.

Martina še ni nakosila zvrhanega koša, ko jo je že klicala Johana, stoječa pred hišo.

»Jezus, če bi me samo enkrat pustila, da bi dokončala začetno delo. Kristus, kako je sitna!« je stokala Martina in hitro tlačila pokošeno deteljo v koš.

»Martina, očisti zadnji hlev, bova predjali pujska! Skuhaj tale krompir, jaz grem v malin!«

»Tehle par krompirčkov in tale krop bo vse kosilo?« je godrnjala Martina. »Jezus, kje so časi, ko je živela teta Mica. Samega krompirja nismo imeli nikoli za kosilo, zmeraj je bila latvica druge jedi! Da bi bil vsaj ovsen kruh pri hiši; odkar je umrla teta, ga še nisem videla.«

V hiši se je pričelo čiščenje. Gospa Johana je ukazovala, Martina je ubogala. Plazila se je po tleh in premišljala, da je tudi nekaj, če ima kot in to do smrti. Ne bo se ji treba kot dekli potikati okoli gospodarjev. Sicer res ni v hiši več tako, kakor je bilo, toda — vsaj za starost ji ni treba skrbeti, če se ne bo poročila.

Gospa Johana je bila v velikem pričakovanju in si je venomer belila glavo, kako bi olepšala hišo in bi bolj gosposki uredila svojo podstrešno sobico. Na leseni hodnik, ki je bil preprežen z brajdo, in so iz košov dišale hruške ter se ves dan podile brenčeče ose, je nanesla rožmarina in nageljev. Pod oknom se je razbohotila lipa in tako širila veje, da so ob vetru trkale na okno.

PRIŠLA je sobota in že zgodaj proti večeru je gospa Johana pomolzla krave. Od ranega jutra se je že iz dimnika kadilo, zakaj ta dan je imela v peči velik ogenj; pekla je pogačo, kuhala svinjino in cvrla piščance. Ko se je vsenaokrog že plazil večerni somrak in je iz podstrešja sprhotal mimo njene glave netopir, je sedela na pragu in čistila čevlje. Zazdelo se ji je, da je mlado dekle, ki se pripravlja na farno žegnanje.

Ko je udarila ura in je mislila, da je že čas, da bi se preoblekla in se pripravila na njegov obisk, je gospa Johana oblekla novo, nalašč za to kupljeno domačo svileno haljo. Oblačila jo je v podstrešni sobici s posebno svečanostjo, saj sta se ji zdela čudovita, široka, z rdečo svilo podložena rokava čisto kraljevska. Dolgo je občudovala svilene nogavice in ko je nataknila še rdeče copate z visoko peto, je imela občutek, da je lahka kakor ptica. Sobota, vsa polna drhtečega pričakovanja, se ji je zdela podobna svetemu večeru. Celo vonj v hiši je bil božičen; dišalo je po svinjini, poticah, po borovju in smrečju, ki ga je bila gospa Johana razstavila po hiši. Ko je začelo pri fari zvoniti Ave Marijo, tedaj je gospa Johana pri peči v kuhinji sklenila roke k molitvi; mislila je, da moli očenaš, pa se je smehljala in je strmela v rdeči plamen. »Kako ga imam že rada«, je šepetala in od sreče pritiskala sklenjene roke na grudi. Zavriskala bi od hvaležnosti Bogu zato, ker je tako dobrotljiv in ji pošilja toliko sreče. Kar na kup ji leti: vse, kar si poželi, se ji izpolni. Od prevelike sreče jo je obšlo čudno občutje, nekakšna bojazen, da bi se utegnila vsa sreča nenadoma zdrobiti na drobne kosce. »Jezus, Bog obvaruj, da bi se ne zgodilo«, je šepetala in sklepala roke.

Občutje sreče jo je ta večer za hip zapustilo, ko je vstopil on. Prehitel jo je v pričakovanju. Oblečena že vsa za sprejem si v svoji nestrpnosti ni dala miru, da bi ne postorila še mimogrede kakega dela. Nataknila si je pisan predpasnik; hotela je še hitro napolniti lonce za prašiče. Tlačila je vanje lapuh in črviva jabolka in se vsa zatopljena sklanjala nad kotlom, ko je vstopil čez prag. Prestrašena, da jo je takšno zalotil, je hitro zvila predpasnik, zardela in povescila glavo. Nekaj jo je zbolelo, ko se je čudno rezko zasmel. Zdelo se ji je, da se ji posmehuje. Potem je znosila v podstrešno izbo dobrote; vse, za kar je potem hranila mesec dni pri ovsenem kruhu in močniku.

KO se je že drznila, da ga je pred sestrično Martino imenovala »on« in kratko »Jagodic«, ne več moj »gospod«, mu je neki dan po dolgem smehljanju in dolgem uvodu, kako je dobra in kako bi mu rada pomagala, stisnila stodinarski bankovec.

Gospa Johana je bila presrečna. Že dolgo je z žensko preračunljivostjo čakala prilike, da bi Jagodic postal njen dolžnik. Ko ji je v tihi uri zaupno razgalil svoje bedno življenje, kako mora že leto dni garati v notarski pisarni za umazanih tri sto dinarjev, se je prvič opogumila za velikodušno dejanje. Vneto mu je prigovarjala, da naj ji vselej odkritosrčno pove, kadar bo v stiski. Pomagala mu bo na vsak način.

Zdelo se ji je, da ji je nekaj odleglo, ko je storila to dejanje. Bila je preverjena, da je z dobrotljivostjo naredila velik korak do svojega cilja, zakaj čim več mu bo dajala, čim več ji bo dolžan, tem bolj bo občutil svojo obveznost do nje. Počasi se bo privadil misli, da ji mora njeno velikodušnost poplačati s hvaležnostjo.

Gospod Jagodic je potratil precej časa, da je zabavljal čez tesne razmere. Slikal ji je svoje razočaranje, kako je pričakoval udobnega življenja, a ni našel zase nobenega razumevanja. Povsod po svetu so ljudje širokogrudni, le tu se ne da živeti. Drugje se mu je godilo imenitno, vabili so ga v družbe in ga sprejemali z odprtimi rokami, v tem ozkosrčnem, buržujskem mestu pa ga odrivajo kakor pritepenca.

Gospa Johani je težilo dušo, kadar je poslušala njegove bridke besede. Pričela je sovražiti ljudi, med katerimi je rasla in živela. Da bi potolažila njegovo sveto jezo, mu je večkrat stisnila stotak. Videti je bilo, da sprejema njene velikodušne darove v zadregi. Rotil se je, da mora to življenje prekiniti, ker ne more več vzdržati. Najbrže bo odpotoval zopet v orient. Pretnje in obeti s skorajšnjim odhodom so dosegli cilj, gospa Johana je bila sedaj pripravljena pomagati ne samo s stotakom, ampak celo s tisočaki. Niti pomisliti ni smela, da bi sedaj odšel in jo zapustil.

Kakor je gospod Jagodic že brez sramu sprejemal darove, tako brez sramu mu je tudi gospa Johana obetala, da bo lahko ostal pri njej. Če bi jo hotel po moževi smrti poročiti, zakaj trdil je, da je že poročen in tudi ločen, ga bo že ona postavila na noge. Založila mu bo, da bo odprl antikvariat, o katerem je večno sanjal.

NEKI DAN se je gospa Johana oglasila v mestu pri možu. Gospod Lubič je potožil, da ne bo živel več sam. Svetoval ji je, da bi posestvo prodala ali dala v najem. Če noče, bo vzel zadnje leto, ki ga mora še odslužiti, dopust, potem pojde v pokoj in se preseli na Ig.

Gospa Johana se je prestrašila, da jo je kar zmrzilo. Sklenila je, da mora moževe nakane prepričati, kako, tega sicer zaenkrat še ni vedela, le to je vedela, da jih mora.

»Kako, saj ne moreš dobiti dopusta, če si zdrav?« je vprašala potuhnjeno.

»Kako sem zdrav? Zelo slabo se počutim, uničene živce imam, spati ne morem in tudi ponoči večkrat kaj vidim. Skoro vsako noč se mi prikaže: pol spredaj, pol pod posteljo leži bleda glava z razpuščenimi, kakor mleko belimi lasmi. Oči gledajo naravnost vame. Ne vem, kaj naj pomenijo te sanje. Saj sem vaje mrličev, skoraj trideset let jih preoblačim, pa se mi niso nikoli prikazovali v sanjah. Od groze

stokam in vsako noč se zbudim, čeprav že poznam prikazen. Slabo se počutim, ker ne morem potem več zaspati.«

»Pa mi nisi nikoli govoril o teh sanjah?«

»Nisem te maral plašiti in veš zakaj ne? Ker je ta glava čisto podobna tvoji, Johanca. Ne bodi huda, ampak vse je resnica. Ti je slabo, Johanca?« je vpraševal zaskrbljeno.

Moževa pripomba o tej sličnosti jo je zadela v dno duše. Potiho se je zavzela, da mora na vsak način možovo nesramnost poplačati. Prevalila se je in mu obrnila hrbet.

Ko ji je tudi nejevoljni soprog pokazal hrbet in navsezadnje zaspal, je gospa Johana še vedno užaljena smrkala. Premišljala je, kako bi možu povrnila nesramnost. Domislila se je, da ga bo najbolj vznemirila, če je ne bo našel v postelji, ko se bo spet prebudil. Zlezla je s postelje.

Gospod Lubič je ponoči vzkričel z rokami in zastokal. Prisluhnil je: zares, nekdo je v sobi neprestano polglasno ihtel. Iskal je ženo z roko vsenaokrog po postelji in celo pri vznožju. Nič več ni vedel, kje je, in kako stoji postelja. Mislil je, da išče pri vzglavju luč, pa je ob vznožju segal z rokami v nič in strmел v temo. Poklical je ženo, zastokal čepeč in prisluhnil. Nič se ni oglasilo, le zadržano ihtenje je prihajalo od nekod. Zazdelo se mu je, da ihti prav pod njegovo posteljo. Mrzel pot ga je oblil. Prav pod sabo je zopet zagledal pošastno glavo, ki ga je gledala z bledimi, mrtvimi očmi. Kakor da joče pod njegovo žimnico. V bojazni, da je morda izginila, je skočil s postelje. Stopil je na nekaj trdega in blazno zakričal.

Žena Johana je splašena, napol mrtva zlezla izpod postelje. Iz nosa in ust ji je tekla kri. Ko je prižgala luč, je mož pojemał. Zadela ga je kap.

Gospa Johana je že na vse zgodaj odšla, da bi uredila vse potrebno. Naročila je vozniku, da naj pride z velikim vozom po njeno pohištvo. Potem je hitela naprej, da bi uredila denarne zadeve in možev pogreb. Odločila se je, da ne bo odlašala s prevozom pohištva, lahko bi ji Ela nasprotovala. Dolgo je čakala in premišljevala, že od smrti tete Mice, kako in kaj bi lahko zvozila na posestvo.

Ela se je kar opotekala, ko je zagledala, da izpraznjujejo njeno, oziroma rajnkega očeta stanovanje. Oprijemala se je zdaj tega, zdaj onega, kar je ona zmetala na kup. Gospa Johana je šume švigala po stanovanju in iskala je z očmi po kotih. Pobrala je zdaj to, zdaj ono in zaklepala v kovčege. Obupano Elo je obsipala s ploho pridig, da je že dovolj stara, da se dokoplje do svojega ognjišča. Ni potreba lenuhariti in živeti od tujih žuljev.

Monotono so udarjali podkovani čevlji nosačev, ki so lazili po Elinem domu, kjer se je rodila in so ga sedaj izpraznili. Bilo ji je, kakor da črni pogrebarji v visokih trdih klobukih in frakih z resastimi čopi na ramah prenašajo krsto njene matere in pravkar umrlega očeta. Za vsakim kosom postelje, ki ga je takoj spoznala, na kateri je še prejšnjo noč spal oče in je umirala mati, na kateri je sama še

kot otrok brezskrbno spala, se je kot žival pognala, da bi ga jim iztrgala iz rok. Brezmočna, grizoča si pesti se je vnovič vrgla na kup cunj. Odnegli so poslednji kos. Tedaj je Ela zagledala Johano. Skočila je pred njo, obstala odrevenela pred njo in stegnila roko: »Prekleta!«

Johani je zagomazelo po hrbtu, pa se je hitro zavedela, da je to navadna togota, ki nima prav nič opraviti z maščevalnostjo usode, od Boga poslana. V potrdilo, da se je ne tiče, je Eli krepko pljunila v lice.

Na stopnišču jo je obšel spomin na dni, ko je nosila še mleko v to hišo. Nasmehnila se je v zavesti, da ji je šlo prav za prav vse po sreči in le tako, kakor je sama želela.

Obložen voz je težko oddrdral iz mesta in zavil na samotno Ižansko cesto. Za njim je zamišljeno, s sklonjeno glavo hodila gospa Johana. Kovala je načrte za bodočnost. Pričelo je deževati in cesta je bila še bolj pusta in samotna, da je gospe Johani puščobno postalo v srcu. Naenkrat se ji je zazdelo, da bo enkrat vsa ta njena sreča zdrknila po bregu. »Jezus«, je vzkliknila in se prijela za srce. Takoj se je otresla težkih misli in zopet dohitela voz.

Vdovo Johano je pričela opominjati vest. Splazila se je vanjo tiha, pekoča misel, da se je zgodilo z možem prav tako, kakor je potuhnjeno v sebi želela, da bi se zgodilo. Da bi se utešila, je dala ob pogrebu zvoniti z vsemi zvonovi in brati peto črno mašo. Pri pokopu je jokala, kakor da bi bila iz uma. (Se nadaljuje.)

DRAVSKO POLJE

JOŽA ŠELIGO

POPOLDAN

Siva pomlad je, mehko nebo,
ptice na žicah ob cesti pojo,
bilke uvele ob jarkih leže;
težka je zemlja. —

Luč! zavpije veter čez ravan.
Sonce v sivi dan zasije.
Plamen iz oči se v svet razlije:
dekle drog pojoči povprašuje,
kdaj bo že pomlad, pomlad.

Z rjavimi očmi v oblake bele zrè,
z nemirnimi rokami popje boža
dekle.

Glej, veter ve za ceste vse;
od daleč prinesel pomlad bo drhtečo,
obdal vse s cvetjem visokih žit,
v zelenju ostal tvoj vzdih bo skrit.

je tudi nasprotno« (vse XIII. zv., str. VIII). A žal v tem primeru za te vrste »materialistično filozofijo« sploh ne gre in bi bilo Cankarju težko napisati slabše izpričevalo, kakor mu ga je urednik, ko ga je osumil, da se je silil s takšnim »marxizmom«. (Se nadaljuje.)

MLEKARICA JOHANA

JONTES GELČ

STAL je ob njej in jo opazoval.

»Kaj me gledaš? Rajši povej, kakšna sem. Saj vem, o čem razmišljaš.«

»Shujšala si in postarala si se tudi!« se je zasmel.

Prebledela je, stopila k ogledalu in se gledala s strahom: nasproti se ji je kazal prepaden, postaran obraz. Premočna čeljust je kazala blede dlesna, ki so spominjala na mrtvaško glavo. Z obupanostjo človeka, ki se v trenutku zave, da je sedaj vsega konec, je obstala s povešeno glavo in brezmočnimi, mrtvo visečimi rokami. Premagalo je je usmiljenje s samo seboj in zaihtela je.

Jagodic je vstal in napravil po sobi nekaj korakov. »Veš kaj, pri tebi je postalo silno dolgočasno. Mudi se mi še nocoj v mesto, zato bi rad kmalu odšel.«

Popadla jo je groza, da bo odšel in ga ne bo nikoli več k njej. Že je klečala pred njim na kolenih in mu jih objemala.

»Kaj ti je?«

»Ostani, ostani!« je prosila, topeča se v solzah. Zasmilila se mu je; prvič jo je videl tako skrušeno in majčkeno. Dasi ga je odbijala njena grdota, se je vendar premislil in jo skušal potolažiti. Obljubil je, da bo ostal nekaj ur.

Hvaležno mu je poljubljala roke. Pričela je znova jokati.

»Kaj mi je?« je skoraj togotno zakričala. »Beračica sem postala in ti me zapuščaš. In tega nočeš razumeti.«

»No, no, saj ni tako hudo, kakor si predstavljaš, kar potolaži se.«

Pozno v noči je odhajal gospod Jagodic. Ni hotel ostati več, naj ga je še tako prosila.

»Če že moraš res na vsak način v mesto, vzemi me s seboj, prosim te lepo, prosim. Nocoj ne morem biti sama, strašno mi je. Kakor da bo umrl to noč ves svet. Tako strahoten dolgčas je v meni, če pomislim, da bom ostala sama. Ne čaka me nič drugega kakor smrt. In umreti se tako bojim. Vse bom morala pustiti. Razumeš, da je to grozno. Slu-tim, da me zapuščaš, in s tabo gre vse, vse, kar je edino še vredno življenja. Jezus, Jezus... Imej me rad, in če me že nimaš rad, vsaj zapusti me nikar. Če boš moj, ti bom odpustila ta dolg in po moji smrti bo vse tvoje. Jezus, kaj me tako začudeno gledaš.«

»Oprosti, res se mi mudi, najkasneje do četrte ure moram biti v mestu.«

»Jezus, ti me ne maraš več. Bežiš od mene. Nikoli več te ne bo nazaj. O, Kristus, jaz bom umrla. Ali veš, kar se godi z mano, je strašno in bojim se zase. Čutim, da se bo z menoj zgodilo nekaj groznega. Strah me je, če sem sama v zaprtem prostoru. Jezus, in to je — grozno!«

»Histerična je v resnici!« Zona ga je oblivala ob mislih, da bi moral še spati s to žensko v zaprtem prostoru.

»Dragica, potrpi, zdajle moram res v mesto, toda jutri me počakaj, pridem zvečer, kakor danes.«

»Ne, ne, jaz te ne spustim od sebe; če pojdeš, se ne vrneš več! Nocoj ne prenesem strahu, da bi ostala sama v sobi. Peklenko težko mi je v glavi.«

»Pa pojdi z menoj, toda prosim te, ne obiraj se predolgo, obleci se brž, čakal te bom pred hišo, ker moram napolniti še motor in ga še nekaj popraviti. Ampak prosim te, nikar se preveč ne zamudi z oblačenjem.«

»Res me vzameš s seboj, res? Da bi vedel, kako sem ti neskončno hvaležna!« Pograbila je njegovo roko in jo poljubljala kakor iz uma. Solze so mu jo močile.

Hitela se je obuvati. Od nestrpnosti se ji je vse vezalo in trgalo. Ker se ji je utrgala vrvica, ni mogla čevlja hitro zavezati in od nestrpnosti je hlipala. Kakor zblaznela je nenadoma napol obuta, z drugim čevljem v roki stekla k oknu, zakaj pred hišo je zadržal motor. Že se je s peklenkim ropotom pognal po cesti. »Jezus«, je dahnila.

Ko je odprla trudne, težke trepalnice in se pobirala s tal, je bilo prvo, česar se je spomnila — ušel je. Obstala je z zagrizenimi usti in strmela: zdaj si je bila v svesti, da ne bo prišel nikoli več. V minuti jo je obšel znani, stari strahotni dolgčas, ki ga je spoznala v zadnjem času. Doslej ji je bilo to občutje nekaj docela nepoznanega. Razumela je samo to: človek mora delati in zato prejemati; živeti tako, da kolikor mogoče izpuli življenju. To je bilo zanjo življenje.

V čelo ji je butalo ropotanje odhajajočega motorja...

Zajela jo je zopet vsa groza spoznanja: vse tisto, za kar se je borila z zobmi, za kar je dala ves svoj življenjski mozeg, vso energijo — vse je izgubila. Njenega ne bo ničesar več, Jagodic jo bo ogoljufal. Stegnila je roke, da bi stekla za njim po ravnini, da bi se je usmilil, ko bi jo videl tako revno, na kolenih in s povzdignjenimi rokami prosečo ga milosti; naj se je usmili, ker bi jo s tem odrešil, obvaroval nesreče in pogina. Preplašeno, z odprtimi ustmi je strmela: saj je v sobi in ni na trati pred hišo. Prijela se je za čelo. Imela je stari občutek, da se ji čelni prostor polni z nedoločeno gosto stvarjo. Prisluhnila je. Zazdelo se ji je, da še dalje čuje enakomeren takt motorja, ki se vedno bolj oddaljuje. Kakor da ji je pravkar težko kolo motorja povozilo srce. Čutila je, kakor da ima v prsni votlini pregaženo srce. Zaskelala je bolečina, ostra bolečina. V nekakšni togoti, podobni boleti, so se ji krčili krempljem podobni prsti, ki jih je lomil krč. Škrtala je v strastni želji, da bi ga dobila v roke: kakor stekla mačka bi se pognala vanj, za-

sesala bi se v njegovo meso. In če bi imel menico skrito pod kožo, bi mu jo izgrebla. S krčastimi prsti in z razkrečenimi usti je hlatala po praznem zraku in onemoglo tulila v strop.

Martina je radovedno odprla vrata in se hitro prestrašeno umaknila.

KO je prinesla gospodinja Johana koscem na njivo jerbas, je iz njega razložila ovsenega močnika in vode iz studenca. Martina je gledala preplašeno, kaj poreko ljudje? Kdo bo še hotel delati pri Urbičevih? Ko so posedli okoli sklede, ni ušlo Martini, kako so se spogledali, in so počasi zajeli.

Žito je dozorevalo, na vasi so bila polja polna čepečih žanjic.

Pri Urbičevih se je zrnje prezrelo vsipalo na tla, kajti nihče ni prišel več v tabrh, in delo je zastajalo po poljih.

Kot obsedena je furjala po posestvu in kričala na Martino, da jim ne gre delo od rok. Ustavila se je tu in tam in pomagala, toda že spet pustila delo in hitela, da postori, kar ji je pravkar šinilo skozi možgane. Vse dni je bežala po vasi od hiše do hiše in iskala osebenjakov za delo. Toda z izgovori, da ne morejo pustiti svojega dela, so se ji odtegovali in se ji skrivali.

SREDI noči je vstala. Hitela se je oblačiti, da bi odhitela v mesto. Poiskala ga bo. Povprašala bo, kaj prav za prav misli z njo; zakaj ga ni več k njej. Ali se je izogiba zato, ker ne namerava plačati? Naj samo pove, če je res tako, kakor sluti. Da se ne bo kot grešna duša v vicah ubijala v tej muki. V oči naj ji pove, da jo namerava ogoljufati. Ko se je zavedela, da ima na rokah že tudi obešen cekar, je sklenila obraz v roke in zajokala: Tako nesrečno, čisto izgubljeno, neozdravljivo, obupno bolno se je počutila.

Iskala ga je v pisarni. Ker je niso pustili v njegovo sobo, je odhajala stogotena, tako da se ji je meglilo pred očmi.

Sredi popoldneva se je zavedla: kje hodi? Kaj je z njo, da ne ve, kje je? Končno je spoznala, da ta cesta, ki je hodila po njej, ne pelje na Ig, ampak na Posavje. V zavesti, da ni nekaj v možganih v poslednjem času popolnoma v redu, se je sama sebi zasmilila, da je bridko zajokala. Njena glava se ji je dozdevala zadnje čase strahotno čudna, sumljiva. Imela je občutek, da ji bo tema nekoč zalila čelni prostor in se ne bo umaknila več iz lobanje. Ne bo se spomnila ničesar več. Neko minuto se ne bo zavedla več sebe... Najbolj se je bala noči. Varnejšo se je počutila, če je bil z njo še kdorkoli; samo, da je bil živ in zdrav človek. Tedaj se tudi ni tako zelo bala, če se je v njenih možganih začelo. Kadar pa je bila sama, se je je lotevalo bolešno stanje, tisto strahotno, počasno premikanje megle v čelu.

Sredi noči je gospa Johana vstala, ker ni mogla dočakati jutra. Z leščerbo je odšla v kolarnico. Posekala je starim metlam palice. Zbila je skupaj berglje in jim s cunjami ovila ročaje. Zrezala je staro raztrgano rjuho in si s cunjami ovila noge. S cekarjem in z bergljami pod pazduho je pohitela za vasjo, da bi po stranskih potih odlezla proti mestu. Bila še ni pri zeljniku, ko ji je v srce padla čudna bojazen.

Naenkrat se ji je zazdelo nemogoče, da bi takšna, preoblečena v bolno beračico šla v mesto prosit. »Jezus, Jezus, kaj sem znorela? Jezus, in če bi me spoznal on? Potem bi bilo enkrat za vselej konec vsega.« — Tega, da bi on vedel, da se je preoblekla v beračico, bi ne prenesla. Od groze bi jo zadela kap. Počasi, s tegobo v sebi, ker se je ta edini možni načrt rešitve, s katerim bi se rešila pogube, razdrl, je odlezla nazaj proti domu.

Ves teden, vse dni si je v nočeh mučila možgane. Sredi noči je vstajala in si začela obvezovati noge, natikati nase raztrgane cunje, ki jih je nalašč še bolj raztrgala, tako, da so kar visele od nje. Ko je bila že zunaj hiše in se je ob hiši plazila, da bi je slučajno kdo ne videl, se je zopet vrnila.

Neko noč, neko uro pa se je potem, ko je nekolikokrat odklenila durī in že stala na pragu, pa se spet umaknila v sobo, končno odločila.

Nočne rose so ležale še po zemlji. Po dolgi Ižanski cesti je brzela z bergljami pod pazduho, z belo povitimi nogami ženska lazarske zunanosti. Zdaj, ko se je odločila, je hitela in prav nič ni marala pre-mišljati: hotela je poskusiti srečo.

Proti jutru je po cesti, ki je vodila skozi mesto lezla beračica in se ustavila pred stolnico.

Kakor da je obsojena na nekaj strahotno samotnega, kar ne bo nikoli več izbrisano iz njenega življenja, se ji je zdelo, ko je obstala pred cerkvijo. Srce ji je močno bilo, ko je stezala roko. Ker je imela močno sklonjeno glavo, je le izpod čela skušala spoznati, kdo ji daje milodare. Od resničnega trepeta, ker jo je bilo strah te igre, se ji je roka v resnici tresla, kakor da se ji majeta svet pod nogami in mogočni cerkveni zid. V glavi je čutila premikajočo se meglo. Toda občutje groze se je ublažilo brž po prvih najhujših trenutkih. Prej ji je bilo tako strahotno, da se ni upala zapustiti mesta, ker se je bala, da ne bi padla v omotico. Ko pa je nekaj časa že stala, je hotela na vsak način vztrajati.

V krilu je začutila težo denarja. Tedaj se je ojunčila, da je sklenila podjetje resno nadaljevati in sicer enkrat na tem, enkrat na drugem koncu mesta. Sleherni dan pojde z doma, toliko časa, da...

Ves tisti dan se je potikala po mestu čudna beračica.

Večerilo se je že, ko se je nekaj zgodilo. Pred beračico se je pojavil stražnik in zahteval, da gre z njim. Beračica pa se je sesedla na tla in nihče je ni mogel dvigniti pokoncu. Čimbolj so jo vlekli, da bi vstala, tem bolj je stegovala trde noge. Končno so jo naložili na voz za premog, da bi jo voznik zapeljal na stražnico. Beračica je brcala, mahala in na vsak način hotela skočiti z voza. Ker pa je bil voz previsok, se ni mogla brž skobacati doli. Kričaje, brcaje se je vrgla z voza in bila z glavo ob tlak, da ji je tekla s čela in iz nosa kri. Tedaj so jo že prijeli za noge in roke in jo vlačili, da bi jo spravili na voz.

Ko so jo na policiji zasliševali, se je izpovedala. Rada bi si pridobila denarja, da bi rešila posestvo, ker je podpisala menico, ki jo bo gotovo morala sama plačati.

Z bergljami in ovoji v cekarju je kot spokornica s povešeno glavo lezla proti Igu.

Nekdo v vasi je moral zvedeti za Johanino skrivnost, kajti še tisti dan se je razneslo po vasi. Šepetali so o Johani, da so že davno sumili, da ni čisto pri sebi. Že smrt drugega moža je dala misliti, in po vasi se je marsikaj šepetalo o njej. Naenkrat se jim je zdela pošastna in sumljiva, zmožna česarkoli. Ugibali so, da se z njo gode čudne stvari. Če so jo srečavali na samoti, so se ji na daleč umikali.

Ugibali so o nekih njenih špekulacijah glede nenadne smrti drugega moža. Oporekali so tistim, ki so trdili, da je živčno bolna. Prepričani so bili, da je vse to le gola, dobra komedija, ki naj bi bila rešitev, izhod iz zavoženih spekulacij. Šepetali so o njej s strahom, kakor da bi nosila s seboj čudno grozo. Svarili so Martino, naj se pazi in naj se ponoči zaklepa.

MARTINA je obstala prestrašena. Sredi izbe je na tleh ležala gospa Johana.

Prišli so sosedje, toda le od daleč so gledali bolnico. Kurja polt jim je oblivala kožo. Nekaj pošastnega se jim je zdelo na tleh ležeče iztegnjeno telo. Z umirjajočim glasom je hotela Johana nekaj dopovedati in se skušala dvigniti. Glava ji je vselej trdo udarila ob tla.

»Ali ste ljudje ali živali? Zijajo, a ne pomagajo!« se je zjezil župnik, ki so ga bili poklicali. Šele tedaj so se zganili, vzdignili jo in položili bolnico v kamri na posteljo.

Kakor da je bolnica nekako čudo, so stremeli, ko so jo nesli; nato pa, kakor bi se je bili zbal, so potuhnjeno izginili drug za drugim.

Bolnica je ostala sama: Martina se je splazila na visli in se zakopala v seno. Lasje so se ji ježili ob misli, da bi morala spat z Johano skupaj v tesnem, s štirimi stenami zagrajenem prostoru.

Ko je po boleznih vstala in je lazila okoli hiše opletajoča, z rokami se oprijemajoča zidu, shujšana, z nekako povečano čeljustjo, da so režala bela dlesna, je s povečanimi, nekako preplašenimi očmi gledala nekam nedoločno v daljavo, kakor bi gledala kak privid. Če so jo sosedje srečali, so zbežali. Nekaj čudnega, strahotnega je bilo na njej, in zlasti v njeni omahujoči hoji, v tistem oprijemanju zidov, da jih je bilo groza.

Gospa Johana je v hlevu pospravljala. Med staro šaro je na steni našla polomljene vile, ki so bile brez ročaja in so visele na ogromnem žeblju. Kakor da bi jo bile spominjale nečesa, je strmela v ta žebelj. Cele minute je bila zdaj z očmi v njem!

Misel ji je postajala nekako posebno ljuba, razkošna. Nikjer na gruntu ni že nekaj časa tako rada posedala, kakor v temnem kotu hleva. Z razširjenimi nosnicami je vsrkavala duh po kravjem gnoju in poslušala, kako je živina hrustala seno, kobalila se in se otepala brencljev. Če pa jo je slučajno Martina zalotila v hlevu in je bila začudena, kako da jo tolikokrat najde tukaj, se je Johana pridno motovilila, kakor da je pravkar imela opravka z živino.

V hlevu je govedo mukalo, ker je bilo slabo postreženo zadnje dni,

zakaj nikjer ni bilo Martine tako zelo groza omahujoče, zidov se oprijemajoče Johane kakor prav v temnem hlevu.

Martina je čepela in molzla kravo. Prevrnila je posodo, da se ji je mleko razlilo po krilu in kravjih bedrih. Z ogromnimi očmi, ki so ji od groze lezle iz očesnih votlin, se je zastrmela v prikazen, ki je stala v kotu. Martina se ni premaknila. Stala je in čakala, da se zgodi. Iz Johaninih skrivenčenih ust in bledih dlesen je zaslutila smrt. Samo roke je dvignila, da bi z njimi zakrila oči in zbežala je iz hleva.

Johana, ki je spoznala, kakšno smrtno grozo vzbuja, je spustila glavo v dlani in zajokala.

Nenadoma se je ozrla v kot, zacepetala in tudi sama zbežala iz hleva: zazdelo se ji je, da je videla v kotu hleva črno senco, ki je kakor človek visela ob steni. Zazdelo se ji je, da je to ona sama.

Mukale so krave, ker jih je tiščalo nepomolzeno mleko, zakaj Martina je zbežala zdoma in se skrila v vasi.

V svinjaku so krulili prašiči, ker ni prišel nihče, da bi jim nastlal in bi jim v sajasto črnem loncu prinesel kuhanega krompirja in korenja. Tudi gospodinje Johane naenkrat ni bilo, kakor da se je vdrla v zemljo. Nihče je ni bil videl že nekaj dni, niti na gruntu, niti v vasi.

Tiste dni je dozorelo žito, polno težkega zrnja se je zibalo v vetru. Sklanjalo se je, kakor da si šepče o skrivnosti, ki jo je gledalo neko nočno uro, in ki je ostala že vse dni skrita med klasjem.

Človek je v noči hodil skozi žito. Vrgel se je ihteč na tla, objemal je in poljubljal zemljo. Človek, ki se je zvijal v bolečinah, je končno obležal nepremično z glavo, zarito v zemljo, z razkrečenimi udi. Šele žene, ki so prišle žet, so odkrile skrivnost, ki je ležala med pohojenim klasjem, zagrnjena med valovi poležanega žita.

Po dolgi samotni Ižanski cesti je monotono drdral siv, zaprt voz. Zdaj in zdaj se je na visokem sedežu spredaj zbudil zaspan voznik, zapokal z bičem in zakričal: hi! In voz je zadrdral po nasutem gramozu in se že premikal počasi. Ropotal je enakomerno, kakor da se vozniku in konju prav tako kakor človeku, ki je ležal notri, ne mudi nikamor.

HONORÉ DAUMIER

D. STRAŠEK

Reakcija in pesnik. V septembru 1792 so prodirale v Francijo čete fevdalnih držav, ki so hotele zatreti mlado francosko republiko. Plemiški emigranti v Koblenzu so se zvezali s tujimi napadalci, da bi znova pognali pod svoj fevdalni jarem francosko ljudstvo, ki se je v meščanski revoluciji osvobodilo vseh srednjeveških vezi. General Dumouriez, ki je pozneje postal pravi izdajalec svoje domovine, se je umikal pred avstrijskimi in pruskimi četami. General Kellermann pa je pri Valmyju s klicem: »Naj živi narod!« tako navdušil francoske revolucionarne čete, da so se vrgle na sovražnika, ga zaustavile in prisilile,